

eutanasi = dödshjälp

UTBLICK : Eutanasiprogrammet

Josef Mengele

Josef Mengele var en nazistisk läkare som arbetade i Auschwitz. Han är ökad för att ha genomfört hemska pseudovetenskapliga experiment på fångarna, bland annat på barn, dvärgar och tvillingar.

pseudo = falsk, oäkta, skenbar

sade kvarter – getton – i några av de större städerna. Gettona var starkt överbefolkade. I gettot i Lodz trängdes i genomsnitt sju personer i varje rum. De sanitära förhållandena var oerhört dåliga och tilldelning av livsmedel så otillräcklig att många dog av sjukdomar eller undernäring. För att ytterligare peka ut judarna tvingades alla bära en gul Davidsstjärna. Tvångsarbete ordnades i eller i närheten av gettona.

Gettosystemet var en tillfällig lösning. Tyskarna hade ännu inte beslutat vad som skulle ske med Europas judar. Tankar fanns att skapa ett reservat för judar i Polen, eller att använda judarna som slavarbetskraft, medan man sakta lät dem dö av svält och umbäranden i gettona. Det fanns även idéer om att flytta alla judar till Madagaskar.

Judarna blev inte de första att drabbas av systematiskt massmord. I stället var det personer som hade medfödda handikapp. Dessa utgjorde oönskade inslag i den ariska rasen och skulle rensas bort i Tyskland. Enligt den totalitära ideologin betydde enskilda personer litet jämfört med folket som helhet. Individernas förmåga att bidra till folket avgjorde deras värde.

Redan före krigsutbrottet 1939 gjorde nazisterna experiment med att avliva barn. I regel skedde det på särskilda kliniker, oftast genom att läkare gav barnen dödliga injektioner. I viss utsträckning kom barnen också att användas till medicinska experiment.

I oktober 1939 kom projektet igång på allvar. Då gällde det vuxna personer med fysiska eller psykiska handikapp. En stor byråkratisk organisation byggdes upp för att administrera mördandet. De ansvariga beräknade att cirka 70 000 tyskar borde avlivas. Blanketter utarbetades och sändes till olika kliniker runt om i landet. Flera läkare på klinikerna förstod vad som var i görningen och undanbad sig att rapportera uppgifter. De bestraffades inte. Men det fanns alltid andra som kunde gå in i deras ställe.

I januari 1940 började man använda gasning som avlivningsmetod. Eutanasi betyder god eller barmhärtig död. Att det inte handlade om det framgår tydligt av en person som vid ett tillfälle kunde observera en gasning genom ett tithål i väggen:

Jag såg 40–45 män tätt sammanpressade i rummet intill och som nu sakta höll på att dö. [...] Detta sätt att dö var så plågsamt att man inte alls kan tala om barmhärtig dödshjälp. [...] Jag betraktade denna process under kanske 2–3 minuter innan jag avvek därför att jag inte längre stod ut med denna åsyn och kände mig illamående. (Ur boken War and Genocide)

Hela projektet var hemligt, men så många var inblandade att det till sist

läckte ut. De anhöriga reagerade starkt när de förstod vad som pågick. Flera präster kritiserade också programmet öppet i sina predikningar. Nazisterna blev ursinniga men ingrep inte mot dem. Myndigheterna lät meddela att projektet stoppats. Det stämde dock inte helt. Eutanasi-programmet fortgick men i mindre skala och med större diskretion än tidigare.

Einsatzgrupperna - Förintelsens förtrupper

I juni 1941 satte tyskarna igång "Operation Barbarossa", anfallet på Sovjetunionen. Den tyska armén avancerade snabbt och lade stora områden under sig. I Ukraina, Vitryssland och Baltikum kom ännu fler judar under tyskt herravälde.

De tyska trupperna hade klara order. De skulle gå hårt och brutalt fram mot Tysklands fiender, det vill säga judar, kommunistiska funktionärer och motståndsmän. I Polen hade judar och andra civila förföljts, mördats, tvångsflyttats eller tvingats till tvångsarbete. Nu var målsättningen att utrota så många som möjligt, så snabbt som möjligt.

I härlarna på armén följde särskilda dödsenheter, Einsatzgruppen. De bestod av 500-1 000 man. Efter att ett område erövrats anlände enheten som med hjälp av arméförband och delar av lokalbefolkningen samlade in alla judar och romer - även barn och åldringar - och kommunistiska partifunktionärer. De fördes sedan till en lämplig plats, en äng eller ett skogsbryn. Där tvingades offren att klä av sig. Sedan radades de gruppvis upp på kanten av en massgrav och sköts.

Massmord i gaskamrar

Einsatzgruppernas offer beräknas till mellan 1,5 och 2 miljoner människor. Det fanns soldater som inte ville delta i aktionerna. Dessa straffades inte, utan förflyttades bara till andra förband och uppgifter. Det fanns ändå tillräckligt många som var villiga att delta. Men metoden hade svagheter. Det var i längden påfrestande för dem som skulle utföra döden och det var svårt att hålla massmorden hemliga. Nya metoder fanns att tillgripa.

I Wannsee, en förort till Berlin, sammanträdde ledarna för Nazitysklands viktigaste myndigheter i januari 1942. Där fastslogs planerna för den "slutgiltiga lösningen" av den judiska frågan. Nu var tankarna på en massutvandring av judar övergivna. I stället skulle en massutrotning av Europas alla judar organiseras. Det totala antalet europeiska judar beräknades till 11 miljoner, inräknat de områden som Tyskland inte behärskade, som Storbritannien och Sverige. Mördandet skulle främst ske i Polen. Där uppfördes eller omorganiserades redan befintliga koncentrationsläger så att de skulle passa för den slutgiltiga lösningen.

Mannen väntar på ett nackskott stående på kanten till den likfyllda gropen. Massgraven hade offren ofta själva tvingats gräva.

Nazisterna sorterar fångar på perrongen vid ankomsten till Auschwitz-Birkenau.

Nazisterna olika läger

Auschwitz var ett kombinerat arbets- och dödsläger, där mer än en miljon människor mördades. Ett annat kombinerat döds- och arbetsläger var Majdanek där gaskamrar kom i bruk 1942. Där mördades cirka 200 000 personer, varav 125 000 judar.

Rena dödsläger var Chelmno, Belzec, Sobibor och Treblinka, alla verksamma mellan våren 1942 och hösten 1943. De inrättades som en del av "aktion Reinhardt" som syftade till att förrinta de då kvarvarande 1,7 miljoner polska judarna. Värst av dem var Belzec där ungefär 600 000 mördades.

I oktober 1941 hade transporter- na till Polen av judar från Tyskland och övriga delar av det ockupera- de Europa börjat. Någon månad före Wannseekonferensen började erfa- renheterna från eutanasioprogram- met att tillämpas i koncentrationslä- gret Chelmno. Fångarna packades in i täckta lastbilar vid ankomsten till lägret. Lastbilarna körde iväg och av- gaserna leddes in i det utrymme där fångarna befann sig. Efter några mils körning stannade bilen på en plats där de döda kropparna lastades av. De som då ännu inte dött av kvävning sköts ihjäl. Som mest nåddes en ka- pacitet om 1 000 döda om dagen. När Chelmno stängdes 1942 hade 145 000

dödats, de flesta judar, men också 5 000 romer.

Läget inför den slutgiltiga lösningen var att 75 procent av dem som skulle komma att bli Förintelsens offer ännu levde. Det fanns fem läger utöver Chelmno som tilldelades uppgiften. Några var kombinerade ar- bets- och utrotningsläger, andra rena utrotningsläger. Ett av de mest kända var Auschwitz-Birkenau som från början var ett arbetsläger. Där kom gasen Zyklon B med vätecyanid som aktiv substans att provas ut. I september 1941 dödades 900 sovjetiska krigsfångar med gasen. I mars 1942 började judar från hela Europa att fylla gaskamrarna.

Offren anlände med tåg till Auschwitz. Direkt vid perrongen delades fångarna upp i två kategorier. En grupp sorterades ut och fördes direkt till gaskamrarna. Det var barn, gravida kvinnor, kvinnor med barn, äld- re, sjuka och svaga. Övriga kunde SS hyra ut som slavarbetare till före- tag med verksamhet i närområdet. Naturligtvis väntade gaskamrarna på dessa också när de efter en tids hårt arbete var förbrukade och kraftlösa.

Mot slutet av kriget trängdes de tyska arméerna tillbaka i öster av den sovjetiska röda armén och efter invasionen i Normandie i juni 1944 även av briter och amerikaner i väster. Auschwitz befriades av den sovjetiska armén den 27 januari 1945. Fler och fler läger befriades vartefter fronter- na kröp närmare. De scener som mötte befriarna i lägren var fasansfulla. Den 15 april nådde brittiska trupper fram till Bergen-Belsen. Där fanns tusentals döda och döende lägerfångar och tiotusen obegravda lik.

Bergen-Belsen och andra läger i Tyskland var överfyllda vid krigsslut- tet eftersom tyskarna hade drivit hundratusentals fångar dit från de lä-

ger som var på väg att befrias. Undernärda och ofta sjuka fångar hade tvingats marschera långa vägar till nya läger. Dessa dödsmarscher krävde också mängder av offer. De som inte kunde hålla marschtakten eller föll ihop av utmattning sköts utan förbarmande utmed vägkanterna.

Revisionister

HISTORIEBRUK

Det finns de som hävdar att Förintelsen aldrig ägt rum, eller åtminstone inte i den omfattning som alla seriösa historiker hävdar. De kallas för revisionister och har ofta olika dolda avsikter med sitt förnekande av Förintelsen, till exempel därför

att de är antisemiter. De lyfter ofta ut citat och fakta ur sina sammanhang för att få det att se ut som att även erkända historiker håller med dem.

Antalet offer för Förintelsen

Beräkningen av antalet judiska offer för Förintelsen varierar mellan 5,6 och 6 miljoner. Adolf Eichmann, som hade en nyckelroll i genomförandet av Förintelsen, uppgav själv 6 miljoner. Det är också 6 miljoner som är FN:s officiella siffra.

Av de 6 miljonerna dog ungefär hälften i de större koncentrationslägren och gettona. Resten mördades av Einsatzgrupperna, i genomgångslägren eller under transporter. Ickejudiska förintelseoffer, som romer, politiska fångar, krigsfångar och andra, beräknas uppgå till mellan 4 och 5 miljoner.

Förintelsen i Norden

Den judiska befolkningen i de nordiska länderna var relativt liten. Danmark var efter den tyska invasionen 9 april 1940 ockuperat av tyskarna, men tilläts behålla mycket av sin inre självständighet. De danska judarna lämnades tills vidare i fred. Men 1943 var den relativa danska självständigheten över och tyskarna tog över mycket av den danska statsmaktens funktioner. Ganska omgående på hösten 1943 kom tydliga signaler om att de cirka 7 500 danska judarna skulle samlas in och deporteras. Detta misslyckades eftersom danskarna slöt upp för sina judiska landsmän genom att varna och gömma dem. Tack vare denna hjälp kunde nästan alla judar smugglas över sjövägen i småbåtar till säkerheten i Sverige. Ungefär 450 personer, till större delen äldre, deporterades dock till andra länder.

Norge styrdes efter ockupationen av en nazistisk lydregim, bestående av medlemmar av Nasjonal Samling, det norska nazistpartiet, under Vidkun Quisling. Den avgörande makten låg dock hos Josef Terboven, en

Judiska offer i Förintelsen

Tabellen visar antalet judiska dödsoffer i Förintelsen fördelat efter länder med högst förluster:

Polen	3 000 000
Sovjetunionen	1 100 000
Ungern	569 000
Rumänien	287 000
Litauen	143 000
Tyskland	141 500
Nederländerna	100 000